

د ملا عبدالاحد غریبک (رساله غریبه)

د طلوع افغان په (۵۴ او ۵۵ اونیزه) قوس ۱۳۹۷ ل. گڼه کي مي د سنځر باميزي په نوم د يوه کندهاري ليکوال يوه مقالوي لکنه زما د ارواښاد نيکه ملا عبدالاحد غریبک اخنډزاده د يوه اثر (بياض فقير) په اړوند ولوستله چي هم په زړه پوري او هم ئې ماته ددې لکنې په د بهانې فرصت په لاس را کړ. د سنځر د باميزي گمنامه شهرت مي پر يوه داسي دوراهي دروي چي له يوې خوا څخه د کورني کتابتون د يوه ناياب اثر په اړوند ئې دا معلومات له کومه کړي، ماخو يواځي د(بياض فقير) له متنه څخه دوه يا درې هغه عکسونه چي دلکني متن يط د خرقې مطهرې او موی مبارک په اړوند وو او ددواپو مقدسو تاريخي اثار دايښودلو لمړي ځای يې زړه جامع ياد کړئ. خرقه مطهره چي اوس د کندهار ولايت مقام پر مخامخ په لويه پراخه جامع ، تفريحي پارک او شاته ئې د لوړ درشل احمد بابا مقبره ده پرته او موی مبارک په څلورمه ناحيه کي سر پوښ چهار سو ته څيرمه په کنډل خان جامع کي پرته ده . د ښاغلي عبدالله ستوري ته چي زما د کوچنيوالي په دوره کي د مدرسې هم صنفی وو، ورکړي دا مي هم زړه ته نه لوبړي چي نوموړي دي پر هغه رساله دا لکنه کړي وي . په بل اړخ د (سنځر) د اسمي کلمې په اړوند چي دا په اغلب گمان اصلي نوم نه ، بلکي مستعار نوم او د سنځر په اصطلاح کيدای د کاکړو ټبر د سنځر نيکه په قبيله پوري اړوند وي او باميزی د تخلص په توگه د دې له پاره کارولی وی چي گواکي د باميزو دکوڅي به وي . چي خبره را څخه اوږده نه وي نو اړ يم چي د (رساله غریبه) په اړوند خپله دغه لکنه وکړم ، مخکي له دې چي پر رساله ورغېرو که تظاهر نه وي د ملا عبدالاحد اخوند زاده چي ځانته ئې د (غریبک) تر څنگ د کتابونو په ځينو شرحو کي د (آريايي، زابلي ، باميزايي، کاکري، حمزه زائي ، ادا زائي) تخلص کارولی دی د ملاعبدالخالق اخوندزاده طبيب زوی، د عبدالشکور ملاخوند زاده لمسی د ملا محمد شعیب اخنډ زاده کړوسی، د ملا محمد سلیمان اخوند زاده کاکري (استاد گل بلاد احمد شاهي) کوسی او د ملا عبدالرب اخوند زاده کهدی دی.

غریبک د(۵۵) کونو په سمر مړ دی. ابا ئې مینه تر روبرو نورو نېمېر سیمه ده ، له هغه ځایه يې کورنۍ دافغانستان د پالیسی جوړونکي ځوان نيکه (حاجي ميرويس خان) د پاڅون پر مهال کندهار ته راغلي دی.

د ارواښاد غریبک په اړوند د علامه عبدالشکور رشاد په زیار په لنډ کي تحقیق سوي اثر (د واصل روښاني څو شعرونه) په (۷،۸،۹) مخونو کي چي د بايزيد روښان د بين المللي سمینار په وياړ خپور سوئ کښل سوي دي :

(د کندهار ښار د باميزو په کوڅه کي يو لوی مسجد شته چی د زرې جامع په نامه مشهور دی او ویل کيږي چي د کندهار د احمد شاهي ښار تر ودانولو پخوا دغه جامع مسجد پر دغه ځای ودان و. د دغې جامع مسجد د امامت او خطابت چاري د څو پيړيو راهیسي- د يوې کاکري کورنۍ په لاس کي دي چي دغه کورنۍ په کندهار کي د زرې جامع د اخنډ زاده گانو په نامه شهرت لري، د دغې کورنۍ يو

متاخر سړي عبدالاحد اخندزاده نومیده چي له خپل نامه سره به ئې (غریبک) هم لیکه او د کندهار له بنو خطاطانو څخه و. غریبک په خپل کورکي یوه داسي مغتمنه کتابخانه درلوده چي په درست کندهار کي ئې ساری ډېر لږ و، ده ته د کتابو د راټولولو هڅه د خپل پلار ملا عبدالخالق اخندزاده څخه پاته وه او د غریبک کتابخانې د دغې کورنۍ د څو پېړیو د علمي او ادبي ذوق نمایندې گي یې کوله په (۱۳۲۹) ش کال غریبک مړ سو.

رساله غریبه چي ټول ټال () مخونه لري صرف () مخونه ئې په تورو ډک او متباقي ټول مخونه ئې سپین دي چي دا سپین وال د رساله غریبه نا پوراینه له ورايه را پېژني ، مور په دي پوه کوي چي ارواښاد غریبک د ژوند تر پایه په دي نه دی توانیدلئ چي دا کتاب پوره کړي.

د نوموړي کتاب فزیکي ځانگړني په لاندې ډول دي:

۱: دا کتاب په کلک مجلد پوښ سره پوښلئ دی چي د وقائې پر مخ ئې گلداره د هغه وخت چاپي کاغذ کارولئ د کتاب د جلد د مخ او شا برخه ئې دواړه یو ډول مجلد شین ته ډېر او سور ته ورته رنگ کارول سوئ دی .

۲: د کتاب منځ کاغذي پانگه ئې ټول خام رنگ سپین کاغذ دی.

۳: د پښتۍ د شا په لومړي مخ کي موبنتی دوه دوه توري داسي ترکیب سوي دي چي تر لاندې د ابجد د حساب ۲۷، ۱۲، ۲۴، ۸۲، ۲۱، ۷۱، ۶۳، ۵۱، ۵۳، او ... عد دونه کښل سوي دي .زه نه پوهیږم چي لیکوال به دا حروف او عددي رقمونه په اغلب کمان د ابجد او انموذج گمان پر کيږي د څه له پاره کښلي وي؟

د کتاب د لومړۍ کاغذي ورقي پر لومړي مخ په ډېر میده نستعلیق خط لاندې درې نیم بیته کښل سوي دي :

د دروازه موی سیاه

آمد درویش میمون شاه

بر زرخ موي سیاه مانند دراز گردد.

بیا په غټ دوه پنسله نستعلیق کښل سوئ دی (سید خوب) تر دې لنډې جملې لاندې بیا په یوه نیمه کي (جد، یه ، جو یح جز کا حج کد حط ، کن د دیوه کک دو کد در کح ده) کلمات او توري کښلي دی تر لاندې ئې په ایرب ډول په ډبل نایي قلم په نستعلیق خط کښلي دي چي (غریق در بحر فسق و فساد) دا لومړۍ صفحه همدلته تمامه سوې ده، د کتاب د دوهم مخ پرمنځ په (۵) لیکو کښي په ډېر نازنین نستعلیق او ځای ځای پیچلي مرزائې خط د اهدا په ډول (در کاه آله شرف صدور یافته بود ، در ایمن ساعت بدین قلیل الاستطاعه رسید بموجب کمال فرحت ماني کشت فرمایشي- که در باب ... بسر و چشم را که والسلام والا کرام)

د دې لکنې په اړخ او لمن کې بیا په معاصر بیک قلم ناکاره د انارو گلکاری سوې چې د صفحې مخ ئې چټل کړې دی د کتاب درېیم مخ تر (هو) کلمې لاندې پیچلې سیا مشق ډېر ښکلې متن کښلې سوې دی.

څلرمه صفحه ئې هم د متن په تغیر په خطي ډول درېیمې صفحې ته ورته ده .

د پنځمې صفحې پر سر د لیکي له منځه په لاندې کلمو سره جمله سره شروع سوې ده (بدانکه که حروف مده سه حرف است الف ساکن ما قبل مفتوح واو ساکن) تر لاندې په ښکلې نسخ خط کښل سوې چې: ماشاءالله لم یشا مالم یکن.

تر دې کښته بیا کښل سوې : کتاب عجیبه مسمی بر رساله غریبه است، این کتاب مستطاب در ملک ملا عبدالاحد آخند زاده میباشد هرکس که دعوه کند دعوه او باطل میباشد. تر دغه لیکو کښته په ارب ډول د صفحې له کښته او لوړ اړخ چې دا لیکه چې خواته مایله کښله سوې ده:

ذلت یافت هرکه او طماعت کرد . بیا د سر له خوا و کښته خواته د پورته نیم کوونکې بل نیم بیت کښل سوې چې کلمات ئې دي : گرفت یافت هر که او قناعت یافت. تر دې بیت لاندې په مایل ډول شپږ لیکي د بیتونو په ډول کښل سوې خو شعر نه بلکې د اوداسه د نیت په هکله دی. اخند زاده د اوداسه نیت داسې کښلې دی : نویت ان اتوضاً لرفع الحدث و استباحة الصلوة. غریبک د نوموړي نیت په دوام کښلې دي: و نیت در تیمم فرض است بدین عبارت بگوید که : نویت ان اتیمم لرفع الحدث و استباحة للصلوة ۱۲. داصفحه نوره تمامه ده . د کتاب پېژندنې داصفحه مور ته څو مدارک په لاس راکوي :

الف : د (کتاب عجیبه مسمی بر رساله غریبه است) مور پوه کوي چې د (رساله غریبه) د کلماتو کارونه د غریبک په نوم لیکوال سره د منطقي ربط پر بنسټ غریبک ته منسوبیږي او دا په ډاگه کوي چې د دې کتاب لیکوال او مؤلف ارواښاد ملا عبدالاحد غریبک اخندزاده دی.

با: د پېژندنې د مخ ذکر سوې برخه کې چې کښل سوې (این کتاب در ملک ملا....) دا روښانه کوي چې د رساله غریبه د تالیف ، لکنې او تجلد درې سره حقوق د غریبک په ملکیت پوري اړوندوي .

د کتاب شپږمه صفحه چې په ښکلې نسخ مشقي خط (بسم الله الرحمن الرحيم) کښل سوې بیا تر لاندې په فارسي مقدمه چې د خط ډول ئې ښکلې نستعلیق دی د (بدانکه اسعدک الله تعالی فی الدارین که این کتاب مشتمل است بر دعائیات عجیب و غریب مسمی به رساله غریبه نام نهاده شد) دا ښيي چې د کتاب برخه پر څو موضوعاتو متمرکزه ده ، چې په لاندې کې روښانه دي .

لومړۍ یې د دعاؤ ، دوهم باب ئې د کوچني اختر ، درېیم باب ئې په جسم کې جوهر ، څلورم باب ئې د قرانکریم د نصوصو پر تعداد سربیره په قرانکریم د اعدادو د ارقامو او قرانی کلماتو او اعرابو د شمېر په اړوند را گرځي تر د موضوع وروسته د کتاب (یوه نیمه) صفحه چې (۳)مخه کیږي خالي دي ، وروسته د صفحې په پیل کې کښل سوې چې : اعداد حروف ابجد اینست او بیا د ابجد انفرادي حروف او

تر لاندې د حروفو فردي حسابي قيمتونه په حسابي ارقامو کښلي دي . د ابجد تر بشپړ حساب وروسته د ديني کتابونو غوندي په حاشيوي ډول د صفحې پر لمن په مايل ډول د نکاح خطبه کښل سوې دلته زما سر نه خلاصیږي د ابجد تر حساب او تورو لاندې ولی د نکاح خطبه کښل سوې ده . د خط د متن دوام که په دې برخه کې گورو نژدې پر (۸) (۹) موضوعاتو را گرځي د کتاب ۳ صفحې خالي او بيا بله د يوه بل کتاب مقدمه تر (بسم الله) وروسته داسي را ځي:

(ترجمه ديباچه مسلم العلوم بطريق اختصار لا بطريق الطوال كما في الکنند يا....) د ديباچې دغه ترجمه د (مسلم العلوم) په اړوند فارسي د هغه کتاب د ژباړې په بڼه د بل کتاب څرک داسي راته روښانه کوي چې د (رساله غريبه) په مجلد کتاب کې د ننه يو بل ژباړلی کتاب دي، د دې کتاب په متن کې (۲۵) په سلو کې برخه پښتو ته هه ژباړل سوې ده . د پښتو ژباړې يوه نمونه ئې د مړي د اسقاط په هکله داسي ده (دا مبلغ په فديه کې د يو سل اتيا لمونځونو له جانبه ده دي حاضر ميت که چيري پر ذمه د دي وي چه دی عاجز دی فی الحال له ادا له قضا څخه په طريقه د اسقاط ما و تاته در کړي دي اخیستونکي دي واي شما قبول دي په دغه لفظ...) تر پنځو ډکو مخونو بيا د يوه منظوم کتاب پيلامه ښکاري .

د دې کتاب په سر کې تر (بسم الله ...) وروسته د (باسمک الابتدا يا فتاح) په شپږو شکر سره د عربي او فارسي ژبو په کارونه سره د (الف) په ردیف يو حمد په شعر په لاندې بيت سره راځي :

بعد حمد ثنا و مدح خدا

نعمت پیغمبر دلیل هدی

تر پورته بيت لاندې (۸) بيتونه د صرفي او نحوي قواعدو منظوم ډول را ښئي . د دې صفحې وروستی بيت په داسي ډول ختمیږي چې د شاعر نوم نه پکښې ښکاري مور دې گونگ ته دروي چې ايا دغه منظوم نیمگړی کتاب خپله د ارواښاد ملاعبدالاحد غریبک او که د کوم بل چا اثر دی يوولس مخونه وروسته د عقائدو اړوند د يوه بل کتاب پيلامه را ښئي د نوموړي کتاب په سرکې هم په ښکلي نسخ سپاهي خط (بسم الله) او تر لاندې په منظم ډول په نسخي خط د ایمان د ارکانو اجمالي کلمه چې د (کنزح) په نوم ده په لومړي بيت کې داسي ذکر کړېده: ((ز بنياد ایمان نداری خبر... کنزح بداني شوي معتبر) د دې لومړي مخ تر پایه د موضوع (۸) بيتونه په پوره کیدو ختمه سوې د دې کتاب د دې مخ نیمه برخه بيتونه په شروحو پوښل سوې ده. دا کتاب هم د نورو غوندي په پنځمه صفحه نیمگړی پاته سوې دی.

د رساله غريبه په مجلد متن کې د (ل) په قافیه کې يو منظوم کتاب په (بسم الله) سره پيل دی. دا کتاب چې عربي منظوم کتاب دي مجموعا د (۶۷) بیته کتاب چې پر (مؤمن به احکام، ایمان، شرایط ایمان، صفت ایمان، فرایض شرع، واجب الاسلام، سنت اسلام، احکام شریعت، مذهب سنت و جماعت) بابونو خلاصه سوې دی، بيا (۱۷) صفحې خالي پاته دي .

تر يادو خالي صفحو وروسته ارواښاد غريبيک د محمد غوث په نوم د يوه ليکوال رساله ده چي د ضروري عقايدو په برخه کي مشتمله ده ، په خپل ښکلي نستعليق خط خطاطي کړېده. د رسالې په پيل کي تر (بسم الله) وروسته په فارسي متن د عربي کلماتو په متن سره لومړی د الله (ج) ستاينه ور پسي وروسته پر رسوال لله (ص) درود او بيا د رسالې ليکوال کښلي دي چي :

اما بعد: (ميگويد بنده ضعيف محمد غوث بن سيد محمد حسن قادري غفر الله تعالى ذنوبهما و ستر في الدارين عيو بها که اين رساله است مشتمل بر عقايد ضروريه که مسلمان را لازم است) نوموړې رساله تر پنځو مخونو دوام کوي د غريبيک په غزانه کي مور ته دغه نوې عقيدتي رساله په حنيفي مذهب کي د يوه بل کتاب او يوه بل حاکم ليکوال څرک په لاس را کوي زمور ځوان ديني علما او محقيقين دې ته اړ باسي چي اړوند ئې شننه او د را سپړني په اړوند نور تحقيقات وکړي. د دې رسالې د لومړيو دوو صفحو خطي متن په توره سپاهي او متباقي درې صفحې په سره رنگ داسي خطاطي سوي چي هره يوه ئې د لومړي هغې څخه پرته د (۲۰) ليکو او لومړي صفحه ئې د (۱۵) ليکو درلودونکي ده ، د محمد غوث قادري نومي ليکوال دغه رساله د ارواښاد د نورو ذکر سوو په پرتله دا ښه والی لري چي د (ايمان مردود ايمان کافر است نعوذ بالله من ذالک واللّه الهادي و منه التوفيق والرشاد تمت تمام شد شرح امنت بالله).

د دغې رسالې سره پيوست په پنسل نستعليق قلم د بشري علومو اړو يوه رساله په لاندي سر ليک شروع کيږي : (آئينه جهان — و مرآت العالم) بسمه تعالی: تر دې لاندي د (کره زمين) په سرليک او تر هغه لاندي د طبيعي موادو د نومونو نا منظم لړ ليک او بيا د هري صفحې له پاره يو سرليک او لاندي د سرليک د موادو د مفرداتو نومونه بيان سوي دا رساله مجموعاً (۲۷) مخه ده. د دې رسالې د يوه سرليک متن د مکتوبات رباني مجدد الف ثاني په حواله (۱۳۶۳) ه ق مورخه باندي د مهدي صاحب ظهور ته (۳۷) قمری کلونه پاته دي ښي.

تر نوموړي هر اړخيز کتاب وروسته د سپينو پاڼو په ۲۶۲ مخ کي د (سوانح عمريه) په عنوان د کندهار د يوه پخواني يوناني طبيب دا جمالي ژوند تفصيل داسي کښله کيږي . ملا محمد اکبر طبيب در بازار ښکار پور بود که هر کال ميدانيست قبل از زوال زنده می بود در بازار میکشد....) د رساله غريبه په پای کي په فارسي ژبه د (شروط الصلوة) مقدمه کښل سوي او نور پر دغه ځای کتاب ختم دی. د پورته لنډی لکني په اړوند اړتيا وه چي بايد د ځوانو محقيقينو سره د يوه ماخذ په معرفي کي مرسته وسي . که ژوند باقي وو او برلاسي مو په برخه وه انشاءالله رساله غريبه په شرح او پښتو ژباړي سره مله خپره سي .

په ادب اودرنښت

ورور مو قران مل غريبيک

+۲۶/۱۳۹۷ دلوه

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**